

Anna Gutowska*

Uniwersytet Łódzki

Student z dysfunkcją słuchu w sytuacji kryzysowej związanej z pandemią COVID-19 – analiza indywidualnego przypadku

KEYWORDS

student, disability, hearing-impaired, COVID-19 pandemic, crisis

ABSTRACT

Anna Gutowska, *Student z dysfunkcją słuchu w sytuacji kryzysowej związanej z pandemią COVID-19 – analiza indywidualnego przypadku* [A Student with Hearing Impairment in a Crisis Related to the COVID-19 Pandemic – an Individual Case Study]. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* nr 1(21) 2022, Poznań 2022, pp. 51–61, Adam Mickiewicz University Press. ISSN 2300-0422, ISSN (Online) 2719-2717. DOI 10.14746/kse.2022.21.4

The text, based on the author's own research, describes the case of a student with a hearing impairment in the context of the effects of the COVID-19 pandemic. The main aim of the research was to answer the question: how did a person with a hearing impairment function during the pandemic and in what dimensions is the pandemic situation a crisis for the examined student with a hearing impairment? The article begins with an introduction to the discussed issues, then takes into account a short description of the studied student and the results of the analysis of the research material obtained with the use of a free-form interview. The article ends with conclusions and a summary. It should be emphasized that the described case can only be treated as a pilot study and preparation of the ground for further explorations of a wider scope.

---

* ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5258-8772>.

Wprowadzenie

Celem artykułu jest opis przypadku funkcjonowania studenta z niepełnosprawnością słuchu podczas pandemii COVID-19. Podstawową tezę skłaniającą do badań była obserwacja, że niepełnosprawność sensoryczna, w tym dotycząca słuchu, to zjawisko skomplikowane, złożone i niejednorodne, uwarunkowane jednostkowo, które może mieć różne oblicza, tak jak różne są ludzkie biografie. Jednak szczególne czynniki, do których zaliczyć można pandemię i jej skutki, mogą stanowić nie tylko duże wyzwanie dla osób z dysfunkcją słuchu, ale także rodzić konsekwencje w różnych obszarach jej funkcjonowania. Koniecznym jest zatem zwrócenie uwagi na zróżnicowanie sytuacji studentów z niepełnosprawnością słuchu w czasie pandemii i efekty zdalnej edukacji. Jest to zagadnienie, które bez wątpienia wymaga nie tylko zainteresowania, ale i eksploracji.

W omawianych badaniach wybór przypadku wynikał z wyjątkowości i możliwości, a nie innych zasadnych kryteriów. Możliwość pozyskania do badań podczas pandemii studentów z dysfunkcją słuchu okazała się bardzo ograniczona. Trudność ta wynika z co najmniej kilku powodów:

- 1) specyfiki funkcjonowania osób z niepełnosprawnością słuchu;
- 2) ograniczonej możliwości bezpośredniego kontaktu;
- 3) nielicznej populacji studentów z niepełnosprawnością słuchu;
- 4) ograniczeń związanych z komunikacją.

Przyjęto zatem kryterium dostępności, a kontakt uzyskano z polecenia. Zachęcenie do udziału w badaniach i nawiązanie kontaktu z badanym oraz uzyskanie zgody trwało blisko miesiąc. Ostatecznie materiał badawczy udało się zebrać w ciągu dwóch kolejnych spotkań, wykorzystując do tego wywiad swobodny. Głównym celem badań było uzyskanie odpowiedzi na pytanie: w jakich wymiarach sytuacja pandemii jest dla badanego studenta z niepełnosprawnością słuchu sytuacją kryzysową?

W marcu 2020 roku w Polsce, podobnie jak w wielu innych krajach na świecie, wprowadzono najpierw stan zagrożenia epidemicznego (Rozporządzenie, 2020a), a później stan epidemii (Rozporządzenie, 2020b) spowodowanej wirusem SARS-CoV-2, który powoduje chorobę COVID-19. Konsekwencją było wprowadzenie wielu ograniczeń wynikających z reżimu sanitarnego, m.in. naukę zdalną. Wszystkie polskie szkoły i uczelnie wyższe zostały zamknięte, a nauka z trybu stacjonarnego, w każdym aspekcie, została zamieniona na tryb zdalny. Ta nagła zmiana spowodowała konsekwencje, które dały się zauważyć właściwie we wszystkich wymiarach życia. Można przyjąć, że dotknęły wszystkich, choć w różnym stopniu. Studenci, jak również kadra dydaktyczna, stanęli w jednej chwili przed poważnymi

wyzwaniami natury organizacyjnej, społecznej i psychologicznej. Rosnące poczucie niepewności, brak poczucia bezpieczeństwa, zachwianie więzi koleżeńskich, słabnące związki z kadrą akademicką i uczelnią to tylko niektóre czynniki, które w literaturze wymieniane są jako skutki przejścia na edukację zdalną. Pozwala to spojrzeć na zdalne nauczanie nie tylko jako na pomocne narzędzie edukacyjne, lecz również czynnik generujący negatywne skutki uboczne (Długosz, 2020). Nowe zasady wymuszone przez reżim sanitarny nie tylko istotnie wpłynęły na wiele sfer funkcjonowania ludzi, ale także, a może przede wszystkim, na ich kondycję psychofizyczną. Przyjmując, że pandemia jest doświadczeniem, które dotyka wszystkich (choć w różnym stopniu) bez względu na wiek, status społeczno-ekonomiczny czy inne czynniki (Pyżalski, 2020), można założyć, że jest doświadczeniem uniwersalnym. Natomiast fakt, że stan ten jest wysoce problematyczny, wiąże się z takimi emocjami jak lęk, strach, szok, złość itp. oraz że dezorganizuje dotychczasowe życie, można uznać, że jest to sytuacja kryzysowa.

Pandemia COVID-19 jako sytuacja kryzysowa i jej indywidualne konsekwencje

W literaturze przedmiotu kryzys określa się jako istotny element stopniowo narastającej sytuacji zagrożenia, będącej wynikiem nowych lub zaskakujących jednostkę okoliczności. Co istotne wiąże się on z prawdziwą lub odczuwalną utratą kontroli nad rozwijającą się sytuacją, problemem, a także z brakiem koncepcji rozwiązania sytuacji kryzysowej, powodując tym samym silny stres (Skłodowski, 2010). Pandemię COVID-19 można na pewno uznać za sytuację zaskakującą, nagłą i budzącą emocje. Narastający lęk wywołany szybkim rozwojem epidemii w Polsce, dużą liczbą zgonów i trudnościami służby zdrowia oraz konsekwencje wprowadzenia reżimu sanitarnego dezorganizowały życie niemal każdego człowieka. Przyjmując zatem, że kryzys jest zaburzeniem linii życiowej, że wywołuje silne emocje i zakłóca równowagę oraz nie daje się pokonać za pomocą znanych jednostce sposobów, można stwierdzić, że dla niektórych osób pandemia mogła być sytuacją kryzysową, a szok tym spowodowany, emocje i stres mogły prowadzić do różnego rodzaju zaburzeń zarówno w sferze psychicznej, fizycznej, jak i społecznej.

Zaistniała sytuacja, z oczywistych powodów, wpłynęła na możliwości realizowania celów życiowych, a nawet niekiedy podstawowych potrzeb. Ograniczenia związane z edukacją, pracą zawodową, interakcjami społecznymi, swobodą w poruszaniu się i niemal każdą aktywnością oraz doświadczanie braku bezpieczeń-

stwa, braku kontroli nad sytuacją życiową skutkowałą poczuciem beznadziejności, brakiem sensu i wpływu. Jak zauważa Sanderson i inni (2020) kryzys o zasięgu światowym związany z COVID-19 stworzył warunki do rozwoju swoistej pandemii problemów dotyczących zdrowia psychicznego (*mental health pandemic*). Również badania w Polsce potwierdzają, że pandemia COVID-19 w istotny sposób odbiła się na zdrowiu psychicznym populacji. Z badań Izdebskiego (2020) dotyczących młodych osób (18–29 lat) wynika, że blisko 40% z nich odczuło negatywne skutki tej sytuacji (liczba $N = 3$ tys.). Zdiagnozowano u nich takie objawy jak: trudności z koncentracją, osłabienie i przewlekłe zmęczenie, zaburzenia snu. Podobna liczba badanych deklarowała, że czują się samotni, nie radzą sobie z emocjami (częstsze napady złości i agresji), odczuwają przygnębienie, a nawet stany depresyjne. Pojawienie się choroby wywoływanej koronawirusem powodowało określone reakcje psychologiczne całych zbiorowości i zmieniło dotychczasowe zachowanie w różnych sferach życia (Heitzman, 2020). Psychologiczne konsekwencje epidemii to „dominujące, subiektywnie odczuwane rzeczywiste lub domniemane poczucie zagrożenia ze strony innych ludzi, strach, niepewność i niepokój, a także objawy, jakie się pojawiają na traumatyczny stres (...)” (Heitzman, 2020, s. 188).

Warto też zwrócić uwagę na osoby, a w tym przypadku studentów, z niepełnosprawnościami i wpływ pandemii na ich funkcjonowanie. Jak zauważa Pyżalski, mogli oni znaleźć się w szczególnie trudnej sytuacji ze względu na możliwość swoistej kumulacji problemów – np. problemy zdrowotne, utrudniony dostęp do służby zdrowia czy inne bariery. Zaistniała sytuacja wywołała kolejną przeszkodę w realizacji ich celów, niekiedy powodowała kolejne ograniczenia, co w konsekwencji budziło silne emocje i stres. Ponieważ jest to sytuacja wyjątkowa, typowe sposoby działania nie są adekwatne, co prowadzić może do dezorganizacji, na którą składa się doświadczenie lęku, szoku i intensywnego emocjonalnie przeżywania trudności (Pyżalski, 2020).

Studenci z dysfunkcją słuchu

Wśród studentów z niepełnosprawnościami szczególną grupą są osoby z dysfunkcjami w zakresie narządów zmysłów, w tym słuchu. Według raportów GUS w 2019 roku studenci głusi i słabosłyszący stanowili 7,5% wszystkich studiujących osób z niepełnosprawnościami (GUS, 2020). Jest to bardzo niejednorodna pod względem specyfiki, ale i głębokości dysfunkcji grupa, która ma też wyjątkowe potrzeby w zakresie dostępności procesu edukacyjnego, m.in. materiałów dydaktycznych, komunikacji, ale też i mediów elektronicznych (por. Domagała-Zyśk, 2013).

Funkcjonowanie osób niesłyszących i słabosłyszących w edukacji akademickiej determinują takie czynniki jak m.in. stopień utraty słuchu, czas rozwinięcia się dysfunkcji (np. okres prelingwalny, peri- lub postlingwalny), zaopatrzenie w urządzenia rehabilitacyjne i protezy słuchu (np. implant ślimakowy, aparat słuchowy), preferowany sposób komunikacji (np. za pomocą języka migowego lub fonogestów, za pomocą pisma, czytanie z ruchu warg), korzystanie z technologii asystujących np. typu *speech-to-text* (Domagała-Zyśk, 2013; Krakowiak, 2012; Müller-Siekierska, 2019). Jak więc widać, pojęcie „niepełnosprawności słuchu” jest bardzo obszerne i możemy mieć do czynienia z bardzo różnymi konsekwencjami dla procesu edukacji, a wsparcie technologii informacyjnych i komunikacyjnych jest jednym z podstawowych narzędzi stosowanych w kształceniu i rehabilitacji osób z zaburzeniami słuchu (Błeszyński, 2006). Jak zauważa Domagała-Zyśk: „prawdziwą rewolucję w komunikacji osób z wadą słuchu spowodował internet, telefony komórkowe i inne urządzenia, takie jak iPody, iPhony i tablety, ponieważ pozwalają one na samodzielną i mobilną komunikację z wykorzystaniem pisma” (Domagała-Zyśk, 2013, s. 18). W związku z powyższym można by wysunąć przypuszczenie, że sytuacja pandemii i przejścia uczelni na system nauczania zdalnego nie powinna wywołać poważnych negatywnych konsekwencji w przypadku tej grupy studentów, co zdają się potwierdzać także wcześniejsze badania nad osobami niesłyszącymi, korzystającymi ze studiów metodą e-learningu (Richardson i in., 2004). Jednak nie można zapominać, że zrozumienie osób z uszkodzeniem słuchu wymaga uświadomienia, że jest to grupa bardzo zróżnicowana zarówno pod względem rodzaju i stopnia dysfunkcji, jak i funkcjonowania psychospołecznego.

Założenia metodologiczne

Celem przeprowadzonych badań było ukazanie funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością słuchu w okresie pandemii COVID-19. W centrum zainteresowań badawczych było pytanie, w jakich wymiarach sytuacja pandemii jest dla badanego studenta z niepełnosprawnością słuchu sytuacją kryzysową. W koncepcji badawczej przewidziano identyfikację wątków tematycznych zawartych w narracji studenta z niepełnosprawnością sensoryczną słuchu, będącej odpowiedzią na pytanie dotyczące sytuacji, w jakiej się znalazł w związku z pandemią. Materiał badawczy o charakterze jakościowym, uzyskany na drodze wywiadu swobodnego, został poddany analizie interpretacyjnej. Analiza polegała na wyodrębnieniu treści interesujących badacza oraz ustaleniu zasad wnioskowania. Procedura składała się

z kilku elementów. Pierwszy dotyczył analizy wypowiedzi pod kątem identyfikacji wątków tematycznych, następnie dokonano kodyfikacji i kategoryzacji. W konsekwencji uzyskano wgląd w perspektywę badanej osoby w kwestiach związanych z kryzysem spowodowanym pandemią. Wykorzystanie podejścia jakościowego pozwoliło na uchwycenie osobistych doświadczeń, odczuć i perspektywy osoby z dysfunkcją słuchu. Wywiad przeprowadzono ze studentem drugiego roku stacjonarnych studiów pierwszego stopnia z orzeczoną niepełnosprawnością słuchu w stopniu umiarkowanym, Zastosowano dobór celowy, gdzie kryteriami był status studenta i dysfunkcja słuchu, a rekrutacji dokonano poprzez jednostkę uczelnianą działającą na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Badania prowadzono w kwietniu 2021 roku.

Opis przypadku

Badany student ma 23 lata, studiuje na drugim roku stacjonarnych studiów pierwszego stopnia w jednym z dużych uniwersytetów w Polsce. Jest osobą słabosłyszącą z orzeczoną niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym. Uszkodzenie słuchu wykryto w 6. roku życia, ale obecne jest prawdopodobnie od urodzenia. Mieszka z rodzicami i dwoma młodszymi braćmi (wszyscy słyszący) w dwupokojowym mieszkaniu w bloku, w dużym mieście. Jest najstarszy z rodzeństwa. Swoje rodzinne relacje określa jako dobre. Ukończył szkołę ogólnodostępną w klasie integracyjnej.

Wyniki

Analiza materiału badawczego uzyskanego z wywiadu doprowadziła do wyłonienia kilku kategorii, które zostaną poniżej krótko omówione. Nie są one rozłączne, przenikają się i uzupełniają.

Kategoria „edukacja” – student nie miał wcześniej żadnych doświadczeń związanych z edukacją zdalną. Miał trudności, zwłaszcza na początku pandemii, z adaptacją do takiej formy zajęć, co związane było zarówno z nowym doświadczeniem edukacyjnym (*Nie było łatwo, trzeba się było przestawić; Najgorzej było z praktykami*), jak i dysfunkcją studenta (*Pomaga mi jak widzę osobę, która mówi, a jak były kameryki wyłączone no to było trudniej; Materiały mogłyby być lepiej objaśnione jakimś komentarzem, bo nie wszystko słyszę jak tłumaczą na kanałach głosowych; Nie zawsze te materiały były dostępne dla mnie, musiałem prosić wykładowców*). Student zwrócił także uwagę na nieprzygotowanie nauczycieli do pracy zdalnej, zwłaszcza z oso-

bami ze szczególnymi potrzebami. Platformy, na których odbywały się zajęcia, nie były dostosowane dla osób z niepełnosprawnością słuchu. Wśród braku rozwiązań badany wymienił także m.in. ustalenie zasad komunikacji podczas zdalnych zajęć, wcześniejsze wysłanie materiałów, zadań czy wydłużenie czasu na ich wykonanie. Ponadto, jego zdaniem, brakowało pełniejszego i dłuższego dostępu do materiałów dydaktycznych i archiwizowania ich z możliwością późniejszego dostępu. Słaby był także kontakt i przepływ informacji (*Nie było od kogo się dowiedzieć; Nikt właściwie nic nie wiedział; No chaos po prostu*). Badany wskazał też na pozytywne skutki zdalnej edukacji. Zaliczył do nich oszczędność pieniędzy (*Nie trzeba chociaż pieniędzy na dojazdy wydawać*), zaoszczędzenie czasu związanego z dojazdem na uczelnię oraz łatwiejszą wersję niektórych zaliczeń i egzaminów (*Nie ma co ukrywać, że niektóre zaliczenia i egzaminy były łatwiejsze na pewno niż by to było w normalnych warunkach, a i pościągać się dało*). Nie bez znaczenia była także dla studenta *możliwość uczęszczania na zajęcia bez konieczności wychodzenia z własnego łóżka*.

Kategoria „relacje” – w czasie pandemii i związanego z nią tzw. lockdownu relacje bezpośrednie z konieczności zastąpione zostały relacjami pośrednimi, przy wykorzystaniu telefonu czy Internetu. W przypadku badanego relacje bezpośrednie uległy istotnemu ograniczeniu (*Można powiedzieć, że moje relacje z innymi znikły; Muszę przyznać, że moje kontakty są ograniczone do tych z najbliższą rodziną; Z wieloma ludźmi nie mam już teraz kontaktu, urwało się*). Sytuacja przymusowej izolacji odbiła się nie tylko na ilości, ale i jakości relacji interpersonalnych badanej osoby. Student ujawnił, iż *czuje się samotny jak nigdy dotąd i tęskni za czasem przedpandemicznym: brakuje mi ludzi, wyjść, imprezki jakiejś, tak jak było; to wszystko jest takie słabe teraz*. Pojawiły się także wypowiedzi z pewnym pozorowanym pozytywnym wydźwiękiem wpływu na relacje (*Mogłem więcej czasu spędzić w domu, z rodzicami, rodzeństwem, ale to nie to samo co z kumplami*).

Kategoria „emocje” – wśród emocji ujawniających się w wypowiedziach badanego najczęściej i najsilniej akcentowana była niepewność. Sytuację pandemiczną uznać należy za niespodziewaną i zaskakującą, a co za tym idzie taką, do której trudno się przygotować. Adaptację utrudniał brak wiedzy, informacje związane z mało skuteczną walką z chorobą oraz niewiedza, kiedy codzienność wróci do normy. Niepomyślne długoterminowe prognozy pogarszały sytuację emocjonalną, a wszystko to wywoływało wszechobecną niepewność (*Nie wiem jak dalej potoczy się moje życie, co z tym wszystkim będzie; Wszystko jest takie niewiadome, niepewne; Mnie to dobija ta niewiadoma, co jutro, co za tydzień; Zastanawiam się, czy ta pandemia to się w ogóle kiedyś skończy*). W wypowiedziach badanego pojawiły się także inne emocje, w tym lęk, poczucie braku sensu, rezygnacja, a także złość (*Wściekam się czasami, krzyczę w poduszkę, bo mnie to wszystko tak wkurza;*

Im dłużej to trwa, to coraz większy bezsens odczuwam; Czasami to mam tak dosyć tego wszystkiego, że aż trudno o tym mówić).

Kategoria „zdrowie” – w wypowiedziach badanego ujawniły się obawy o zdrowie, zarówno własne, jak i najbliższych. Ich podłożem był zarówno lęk przed zachorowaniem na COVID-19, zarażeniem innych wirusem, jak i obawy wywołane działalnością służby zdrowia w czasie pandemii, m.in. brakiem dostępu do specjalistów, jakością teleporad lekarskich, niedostępnością badań lekarskich (*Boję się tej choroby i jej skutków; Nie chcę się zarazić i nie chcę zarazić nikogo z rodziny; ...do specjalisty nie można się dostać; Przez telefon to nie ma żadnej diagnozy*). U badanego pojawiły się także inne dolegliwości, m.in. bóle kręgosłupa wywołane zbyt długim siedzeniem przed komputerem, bóle głowy, pogorszenie wzroku. Skutki pandemii najsilniej ujawniły się jednak w obszarze zdrowia psychicznego. Student ogólnie odczuwał złe samopoczucie, deklarował trudności z radzeniem sobie ze stresem, napięciem emocjonalnym, co powodowało zmiany nastroju, wybuchy gniewu, lękliwość, a także poczucie osamotnienia i wszechogarniającą bezradność. Sytuacja ta spowodowała także odczuwanie braku sensu i celu.

Kategoria „codziennosc” – w zakresie codziennego funkcjonowania badany wskazał zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki. Te pierwsze związane były głównie z bardziej regularnym i spokojnym trybem życia (*Codziennie pogadam z bratem; Chyba nigdy wcześniej nie chodziłem tak wcześnie i tak regularnie spać; Obiadki, śniadanka codziennie; Nareszcie mogę z moim psem pójść na długi spacer*), drugie zaś przede wszystkim z „wyzwaniami”, jakie niosła ze sobą konieczność współżycia w jednej przestrzeni życiowej (*Trudno się mieszka w dwóch pokojach w pięć osób; Jak się skoncentrować na zajęciach, jak to brat biega, a mama w kuchni gotuje; Ja nie umiałem się skupić jak wszyscy ciągle w domu byli*). Sytuacja ta wpłynęła także na samodzielność badanego. Powrót do domu spowodował, że sprawy związane z codziennym funkcjonowaniem w dużej mierze przejęli na siebie rodzice badanego (*Zakupy, jedzenie, posiłki to mama przygotowuje, tak jak kiedyś zanim się wyprowadziłem; No takie urzędowe sprawy, rachunki to raczej taty sprawa*).

Kategoria „wsparcie” – badany student zadeklarował, że wsparcia brakowało mu zwłaszcza w początkowym okresie wprowadzenia edukacji zdalnej. Później jednak (*Nawet nie bardzo pamiętam kiedy to się zmieniło*) otrzymał możliwość wsparcia ze strony jednostki, która w jego uczelni jest dedykowana studentom z niepełnosprawnościami. Student korzystał między innymi z adaptacji niektórych materiałów dydaktycznych, pośredniczenia między nim a niektórymi wykładowcami w celu wyjaśnienia jego sytuacji oraz z pomocy psychologicznej. Najbardziej docenia możliwość rozmów z psychologiem, bo jak twierdzi: *bez tej pomocy, bez tych systematycznych spotkań to nie wiem jak by się to skończyło, chyba bym się roz-*

padł na kawałki. Badany zadeklarował jednocześnie, że nie wyobraża sobie, żeby nie kontynuować spotkań z psychologiem, bo nie czuje *w sobie spokoju*. Student jest świadomy pogorszenia swojego funkcjonowania psychicznego i negatywnego wpływu pandemii na jego psychikę.

Wnioski

Sytuacja związana z pandemią w gwałtowny sposób zmieniła życie wielu osób. Odczuli to w sposób szczególnie studenci, w tym studenci z niepełnosprawnościami. Zakłócony został nie tylko proces kształcenia, ale co istotne, zmiany widoczne były niemal we wszystkich sferach codziennego funkcjonowania. Analiza materiału badawczego pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków:

- Sytuacja pandemii jest dla badanego studenta z niepełnosprawnością słuchu sytuacją kryzysową w wymiarze edukacyjnym, relacyjnym, zdrowotnym, emocjonalnym i codzienności. Negatywne skutki zdalnego kształcenia badany najczęściej odnosił do ogólnie złego samopoczucia, edukacji zdalnej, relacji międzyludzkich, zdrowia psychicznego i codziennego funkcjonowania.
- Okres izolacji i kształcenia przez Internet miał negatywny wpływ na wszystkie ze zidentyfikowanych wymiarów funkcjonowania studenta, w tym głównie na samopoczucie i dobrostan psychiczny.
- U badanego rozpoznać można trudności z odnalezieniem się w nowej rzeczywistości edukacyjnej. Na te stresogenne czynniki narażeni byli wszyscy uczestnicy sytuacji edukacyjnej – zarówno studenci z niepełnosprawnościami (o potrzebach których początkowo nikt nie myślał), jak i pozostali studenci, a także ich nauczyciele. Można jednak przyjąć, że dla studenta z niepełnosprawnością słuchu ta sytuacja była szczególnie trudna i stresogenna.
- Powyższe badania, mimo iż dotyczyły jedynie jednego przypadku, ukazały pewne słabości kształcenia zdalnego realizowanego w czasach pandemii w uczelni wyższej¹.
- Wsparcie realizowane poprzez uczelnianą jednostkę powołaną do spraw osób niepełnosprawnych było potrzebne i adekwatne. Widoczna jest zatem nie tylko potrzeba działania takich struktur, ale także ich skuteczność.

---

¹ Niektóre badania prowadzone w tym zakresie w innych krajach również ukazują słabości zdalnego kształcenia w czasach pandemii oraz inne problemy z tym związane, por. Bernard i in., 2021, s. 49–58 i Meleo-Erwin, 2021, s. 1–5, jednak porównywanie danych wymagałoby uwzględnienia kontekstu kulturowego.

Podsumowanie

Opisany przypadek studenta z niepełnosprawnością słuchu jest jedynie jednostkowym przykładem sytuacji osoby z tego rodzaju deficytem podczas pandemii. Materiał badawczy pozwolił na opis i charakterystykę oraz wnioskowanie, którego nie da się uogólnić na szerszą populację. Brakuje badań naukowych skoncentrowanych na tej problematyce, dlatego warto się przyjrzeć nawet jednostkowym sytuacjom. Badanie można potraktować jako pilotażowe, będące inspiracją do dalszych eksploracji. Warto byłoby porównać uzyskane wyniki z wynikami analogicznych badań przeprowadzanych na szerszych zbiorowościach studentów. Można jednak przypuszczać, że studenci z niepełnosprawnościami sensorycznymi – ze względu na doświadczane bariery i niekiedy ograniczone możliwości – mogli mieć większe niż inni trudności w ich pokonywaniu. Pandemia COVID-19 wpłynęła na życie ludzkie na wiele różnych sposobów i jest naturalne, że miało to znaczenie także dla samopoczucia psychicznego. U niektórych epidemia i jej następstwa, osobiste i społeczne, mogły prowadzić do chronicznego stresu, którego nasilenie przekraczało zdolności jednostki do przystosowania się i poradzenia sobie. Studiowanie jest czasem wyzwania – uczenia się, wdrażania do samodzielności, nawiązywania bliskich relacji międzyludzkich, podejmowania istotnych decyzji. Sytuacje kryzysowe mogą utrudniać zaspokajanie potrzeb, realizację zadań, a nawet prowadzić do zaburzeń zdrowia psychicznego.

Sytuacja pandemii ujawniła także braki związane z edukacją (zdalną) studenta z niepełnosprawnością słuchu. Widocznym jest, że wirtualizacja procesów dydaktycznych i organizacyjnych w szkolnictwie wyższym wymaga opracowania modeli wdrożeń e-learningu i określenia standardów kształcenia zdalnego. Ponadto koniecznym jest tworzenie/dostosowanie narzędzi, metod, środków (np. platform edukacyjnych) do aktualnych wymogów zgodnych ze standardami dostępności. Co oczywiste w przypadku studentów z niepełnosprawnościami sensorycznymi, w tym słuchu, konieczna jest odpowiednia adaptacja materiałów edukacyjnych i dostosowanie procesu kształcenia do ich potrzeb i możliwości. Tu oprócz ogólnych zasad istotnych dla procesu e-learningowego konieczne jest także uwzględnienie uwarunkowań charakterystycznych dla tej grupy społeczności akademickiej. Potrzebne jest także stałe monitorowanie sytuacji studentów z niepełnosprawnościami, w tym szczególnie z niepełnosprawnościami sensorycznymi, jako bardziej narażonych na ryzyko wykluczenia z edukacji zdalnej oraz efektywne modernizowanie oferty kształcenia z uwzględnieniem ich specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Bibliografia

- Bernard, A., Weiss, S., Rahman, M., Ulin, S.S., D'Souza, C., Salgat, A., Panzer, K., Stein, J.D., Meade, M.A., McKee, M.M., & Ehrlich, J.R. (2021). The impact of COVID-19 and pandemic mitigation measures on persons with sensory impairment. *American Journal of Ophthalmology*, 234, 49–58. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8238639/>
- Błęszyński, J. (2006). *Alternatywne i wspomagające metody komunikacji*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Długosz, P. (2020). *Raport z II etapu badań studentów UP. Opinia na temat zdalnego nauczania i samo-poczucia psychicznego*. IFiS UP. <https://ifis.up.krakow.pl/wp-content/uploads/sites/9/2020/06/Raport-Studenci-UP-II-etap.pdf>
- Domagała-Zyśk, E. (2013). *Wielojęzyczni. Studenci niesłyszący i słabosłyszący w procesie uczenia się i nauczania języków obcych*. Wydawnictwo KUL.
- Główny Urząd Statystyczny. (2020). <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/osoby-niepełnosprawne-w-2020-roku,33,2.html>
- Heitzman, J. (2020). Wpływ pandemii COVID-19 na zdrowie psychiczne. *Psychiatria Polska*, 54(2), 187–198.
- Izdebski, Z. (2020, 28 października). *Seksualność Polek i Polaków w czasach COVID*. Serwis Informacyjny Uniwersytetu Zielonogórskiego. <https://www.infoserwis.uz.zgora.pl/index.php?raport-prof-z-izdebskiego-z-bada-na-temat-zdrowia-relacji-w-zwizkach-oraz-ycia-seksualnego-polakow-w-czasach-pandemii-1>
- Krakowiak, K. (2012). *Dar języka. Podręcznik metodyki wychowania językowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu*. Wydawnictwo KUL.
- Meleo-Erwin, Z., Kollia, B., Fera, J., Jahren, A., & Basch, C. (2021). Online support information for students with disabilities in colleges and universities during the COVID-19 pandemic. *Disability and Health Journal*, 14(1), 101013, 1–5. PubMed.gov. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33082111/>
- Müller-Siekierska, D. (2019). *Style funkcjonowania młodych osób z uszkodzeniami słuchu w bliskich relacjach interpersonalnych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Pyżalski, J. (red.). (2020). *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*. EduAkcja. <https://www.edu-akcja.pl/wydawnictwa/zdalnie/>
- Richardson, J.T., Long, G.L., & Woodley, A. (2004). Students with an undisclosed hearing loss: a challenge for academic access, progress, and success? *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 9(4), 427–441. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15314016/>
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego Dz.U. 2020 poz. 433 (2020a) (Polska). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20200000433/O/D20200433.pdf>
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii Dz.U. 2020 poz. 491 (2020b) (Polska). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20200000491/O/D20200491.pdf>
- Sanderson, W.C., Arunagiri, V., Funk, A.P., Ginsburg, K.L., Krychiw, J.K., Limowski, A.R., Olesnycky, O.S., & Stout, Z. (2020). The nature and treatment of pandemic-related psychological distress. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 50, 251–263. <https://doi.org/10.1007/s10879-020-09463-7>
- Skłodowski, H. (2010). Psychologiczne wyzwania kryzysu. W: H. Skłodowski (red.), *Człowiek w kryzysie – psychologiczne aspekty kryzysu* (s. 9–22). *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 11(1). Wydawnictwo SWSPiZ w Łodzi.